

Bölüm 7

YATIRIMLARA YÖNELİK DEVLET YARDIMLARININ EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: İBB DÜZEY-2 SINIFLANDIRMASI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE ÖRNEĞİ*

Mehmet AKYOL¹

1. GİRİŞ

Devlet yardımları kavramı belirli iktisadi faaliyetlerin diğerlerine nazaran daha fazla kayırılması ve desteklenmesi amacıyla kamu otoritesi tarafından sağlanan yardım ve özendirmeler olarak tanımlanmaktadır (İncekara,1995:9). Kamu otoriteleri sundukları yardım ve özendirmelerle iktisadi karar birimlerini, bazı faaliyetlerin hayata geçirilmesi adına yönlendirmeyi ve beklenen sonuçlara ulaşmayı hedeflemektedirler. Üretim seviyesinin ve buna bağlı olarak tüketimin artırılması, refah seviyesinin yükseltilmesi, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik hizmetleri gibi toplumun yaşam kalitesini arttırmaya yönelik temel ihtiyaçların giderilmesinin yanı sıra devlet yardımları ile kamunun elinde bulunan kıt kaynakların en optimal şekilde dağılımı sağlanmaya çalışılmaktadır. Diğer yandan bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi, uluslararası rekabet gücünün artırılması, bebek endüstrilerin geliştirilmesi gibi amaçlar da kamu otoriteleri tarafından yardım ve destekleyici politikalara başvurulmasını gerekli kılmaktadır.

Dünyada uygulanan devlet yardımları önceleri yerli yatırımcıları destekleyici politikalar şeklinde iken 1980 yılına gelindiğinde liberalleşme hareketleri ve devlet işletmeciliğinin de ortadan kalkması ile doğrudan yabancı yatırımları özendirmeye yönelik bir tavır sergilemiştir. Bu bağlamda dünya çapında birçok hükümet doğrudan sübvansiyonlar, vergi indirimleri, altyapı yatırımlarının finansmanı, gümrük tarifeleri ve diğer yardımlar aracılığı ile ticari yatırımlara yönelik özendirici desteklerde bulunmuşlardır (Akdeve & Karagöl,2013). Türkiye’de ise 1980 sonrası dönemde serbest piyasa şartlarının benimsenmesi ve iktisadi faaliyetlerin bu şartlar çerçevesinde yeniden şekillendirilmesi isteği, rekabet ortamının tam

* Bu çalışma 2015-2016 eğitim öğretim yılı bahar döneminde İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı’nda savunulan ‘İktisadi Büyüme Sürecinde Yatırımlara Yönelik Devlet Yardımlarının Etkinliği: Türkiye Uygulaması’ isimli doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü, mehmet_akyol81@hotmail.com

miştir. Analiz sonuçlarında temel bağımsız değişkenler olan teşvik belgesi başına planlanan sabit yatırım miktarı (sabyat/belsay) ve teşvikli yatırım neticesinde istihdam edilmesi öngörülen kişi sayısı başına düşen planlanan sabit yatırım (sabyat/teşist), kurulan modellerde diğer ana bağımsız değişken olan teşvik belgesi başına düşen yatırım neticesinde istihdam edilmesi öngörülen kişi sayısı (teşist/belsay) na oranla daha fazla modelde anlamlı çıkmaktadır. Bu bağlamda son dönemdeki stratejik ve büyük ölçekli yatırımlara yönelik yardımların artması bu sonucun çıkmasında etkili olmuştur. Diğer yandan ana bağımsız değişkenler haricinde kullanılan beşeri sermaye, eğitim ve sağlık gibi sosyal nitelik taşıyan bağımsız değişkenler ile kişi başına ithalat, ihracat, kredi kuruluğu ve çalışan sayısı ile elektrik tüketimi gibi iktisadi nitelik taşıyan değişkenler de kurulan regresyon modellerinde GSYH üzerinde pozitif ve anlamlı sonuçlar doğurmuştur. Bu noktada iktisadi nitelik taşıyan bağımsız değişkenlerin az farkla da olsa sosyal nitelik taşıyan değişkenlere nazaran GSYH üzerindeki etkisinin daha büyük olduğu söylenebilir. İktisadi değişkenlerin etki oranının sosyal nitelikli değişkenlere göre daha fazla olması kısa vadede iktisadi değişkenlerden daha hızlı etkilenildiği sonucunu doğurmaktadır.

Devlet yardımlarından hedeflenen sonuçların alınması hiç şüphesiz söz konusu yardımların yasal zemininin oluşturulması ve etkin bir planlamayı gerektirmektedir. Diğer yandan uzun vadede daha fazla katma değer oluşturacak üretim alanlarının tespit edilmesi ve bu alanlardaki yatırımların artırılması veya mevcut yatırımlara yönelik destek unsurlarının iyileştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Ayrıca geri kalmış bölge ve sektörlerin yanısıra büyük çaplı yatırımların devlet yardımlarından daha optimal şekilde yararlanması sağlanmalıdır. Son olarak desteklenecek bölgelere ilişkin güncel düzenlemelerin hayata geçirilmesi, yardımlardan faydalanmasının gerekli olduğu düşünülen yatırım alanlarının gözden geçirilmesi ve gelişmişlik düzeyi en düşük olan bölgelerde devlet yardımları oranının artırılması gibi olumlu yaklaşımlar da göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Akan, Y., Arslan, İ. (2008) Türkiye'de sektörel yatırım teşvik belgeleri ile istihdam analizi: doğu anadolu bölgesi üzerine bir uygulama (1980-2006), *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1, 107-119.
- Akdeve, E., Karagöl, E.T. (2013) Geçmişten günümüze Türkiye'de teşvikler ve ülke uygulamaları, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 329-350.
- Ay, H., M. (2005) Yatırım teşviklerinin sabit sermaye yatırımları üzerindeki etkisi, *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*,5(2), 176-184.
- Ayele, S. (2006) The industry and location impacts of investment incentives on smes start-up in ethiopia, *Journal of International Development*, 18, 1-13
- Baldwin, N., Borrelli, S., A. (2008) Education and economic growth in the united state, *Policy Sciences*, 41, 183-204.
- Baltagi, B., H. (2001) *Econometric Analysis of Panel Data*, Jhon Wiley, NewYork
- Bondonio, D., Greenbaum, R., T. (2007) Do local tax incentives affect economic growth? what mean impacts miss in the analysis of enterprise zone policies, *Regional Science and Urban Economics*, 37,121-136.

- Ceylan, S. Durkaya, M. (2010) Türkiye’de kredi kullanımı - ekonomik büyüme ilişkisi, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 21-35
- Cohen, D., LeGoff, J., P. (1987) Regional development incentives: a critical overview of the evidence, *Canadian Journal of Regional Science*, 149-167.
- Çalışkan, Z. (2009) OECD ülkelerinde sağlık harcamaları: panel veri analizi, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34, 117-137.
- Çiftçi, H. (2007) Teşvik belgeli yatırımların teşvik bölgeleri açısından analizi, *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(2), 11-23.
- Goss, E., P., Phillips, J., M. (1999) Do business tax incentives contribute to a divergence in economic growth?, *Economic Development Quarterly*, 13(3), 217-22
- Gül, E., Kamacı, A., Konya, S. (2013) Dış ticaretin büyüme üzerine etkileri: türk cumhuriyetleri ve türkiye örneği, *Akademik Bakış Dergisi*, 35, 1-12.
- Hazman, G., G. (2010) Türkiye’de mali nitelikteki teşviklerin doğrudan yabancı sermaye üzerindeki etkisi: toda-yamamoto nedensellik analizi çerçevesinde değerlendirme, *Maliye Dergisi*, 158, 262-277.
- Ingram, W., D., Pearson, S., R. (1981) The impact of investment concessions on the profitability of selected firms in ghana, *Economic Development and Cultural Change*, 29(4), 831-839
- İncekara, A. (1995) *Türkiye’de teşvik sistemi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:1995/10. İstanbul
- Jayme, F., G. (2001) Notes on trade and growth”, *Texto Para Discussao*, No:166.
- Karabıçak, M. (2013) Türkiye’de uygulanan ekonomik teşvik politikalarının boyutu, ulusal, bölgesel ve yerel kalkınma üzerine olası etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 265-268.
- Köksal, M. (2001) Genel teşvik sisteminin değerlendirilmesi ve bazı öneriler, *Amme İdaresi Dergisi*, 34(3), 109-110
- Loh, E., S. (1993) The effects of job-targeted development incentive programs”, *Growth and Change*, 24, 65-83.
- Peters, A., Fisher, P. (2004) The failures of economic development incentives, *Journal of the American Planning Association*, 70(1), 27-37.
- Prilleman, S., A., Meier, K., J. (2014) Taxes, incentives, and economic growth: assessing the impact of pro-business taxes on u.s. state economies, *The Journal of Politics*, 76(2), 364-379
- Resmi Gazete (2009). Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, 27290 Sayılı 16 Temmuz 2009 Tarihli Resmi Gazete, Karar Sayısı: 2009/15199, 3. Madde. 4 Ekim 2015 tarihinde <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090716-5.htm> adresinden ulaşılmıştır.
- Schalk, H., J., Untiedt, G. (2000) Regional investment incentives in germany: impacts on factor demand and growth, *The Annals of Regional Science*, 34, 173-195.
- Şahin, M., Öze, U. (2011) Bölgesel kalkınma çerçevesinde yatırım teşviklerinin shift-share analizi, *Maliye Dergisi*, 160, 111-138.
- T.J. Bartik, (1992) The effects of state and local taxes on economic development, *A Review of Resent Research, Economic Development Quarterly*, 6(1), 102-110.
- Taşdoğan, C. (2014) “Yeni teşvik programı: stokastik sınır analizi ile bir değerlendirme”, *Ekonomik Yaklaşım*, 24(89), 1-23.
- Tatoğlu, F., Y. (2012) *Panel Veri Ekonometrisi: Stata Uygulamalı*, İstanbul, Beta Yayınevi.
- Ufuk, S. (2011) *Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Uygulamaları*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım
- Yavan, N. (2011) Teşviklerin sektörel ve bölgesel analizi: türkiye örneği, *Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları*, 27, 180.195.